

Revisionsrapport

Tillförlitlighet i genomförande av val

Värmdö kommun

Sophie Karlsson

Jesper Häggman
December 2018

pwc

Innehåll

Sammanfattning	2
1. Inledning	3
1.1. Revisionsfråga	3
1.2. Avgränsning och metod	3
1.3. Revisionskriterier	3
2. Utgångspunkter	4
1.4. Valnämndens förutsättningar	4
2. Resultat.....	5
2.1. Ansvar, styrning och dokumentation.....	5
2.2. Valkansli.....	6
2.3. Rekrytering och utbildning.....	7
2.4. Valkretsar och valdistrikt.....	9
2.5. Vallokaler och förtidsröstningslokaler.....	10
2.6. Förtidsröstning.....	10
2.7. Valdagen	12
2.8. Onsdagsräkning.....	13

Sammanfattning och bedömning

PwC har på uppdrag av revisorerna i Värmdö kommun granskat tillförlitligheten i genomförande av val, inom ramen för den ansvarsutövande granskning som genomförs för 2018.

Den övergripande revisionsfrågan är om valnämnden säkerställer att genomförandet av val sker på ett ändamålsenligt och tillförlitligt sätt?

Efter genomförd granskning är vår sammanfattande bedömning att valnämnden genomfört valet till Riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige på ett i huvudsak ändamålsenligt och tillförlitligt sätt.

Vi har i granskningen inte funnit några avvikelser från föreskriven ordning som skulle kunna bli prövningsbart utifrån vallagens bestämmelser om överklagande av val. Vi noterar goda exempel på hög servicegrad gentemot de röstberättigande. Det har exempelvis funnits möjlighet att skriva ut röstkort i en övervägande del av förtidsröstningslokalerna, ambulerande röstning har varit möjlig under fasta dagar under förtidsröstningsperioden och röstmottagare boende på öar har tillgodosetts utbildning digitalt. Vi ser det som positivt att en bemanningsstrategi tagits fram inför valen 2018 och 2019 och vill även särskilt framhålla den processbeskrivning av valets delmoment som kommunen tagit fram.

Vi noterar dock ett antal förbättringsområden och rekommenderar därför kommunen att till kommande val:

- Se över antal förtidsröstningslokaler samt bemanning av lokaler , för att kunna tillgodose den ökade efterfrågan av förtidsröstning
- Se över antalet kommunikationskanaler under valdagen som allmänheten kan använda vid frågor om valet
- Se över bemanning för att kunna säkerställa en ändamålsenlig sådan även vid oväntade händelser

Med anledning av den rekommendation som OSSE, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa, lämnat till Sverige rörande valhemligheten rekommenderar vi även att kommunen till nästa val säkerställer att valsedlar kan plockas i vallokalerna utan att andra ser.

1. Inledning

Kommunen är lokal valmyndighet och har ett tydligt ansvar när det gäller genomförande av allmänna val, val till Europaparlamentet och vid kommunala folkomröstningar.

Valnämnden ansvarar för att det finns utbildade röstmottagare för förtidsröstning och i vallokaler på valdagen. Vidare ansvarar den för att använda vallokaler som är tillgängliga för alla. Kommunen ansvarar även för den preliminära rösträkningen under valnatten och onsdagen efter valdagen.

1.1. Revisionsfråga

PwC har fått i uppdrag av revisorerna i Värmdö kommun att granska tillförlitligheten i genomförande av val.

Den övergripande revisionsfrågan är om *valnämnden säkerställer att genomförandet av val sker på ett ändamålsenligt och tillförlitligt sätt?*

Granskningen omfattar att bedöma ändamålsenligheten i:

- Genomförandet av val i kommunen utifrån formellt ansvar och praktiskt utförande
- Hantering av förtidsröster
- Lokaler för förtidsröstning och vallokaler
- Rekrytering och utbildning av röstmottagare
- Genomförande av s.k. onsdagsräkning
- Förvaring av förtidsröster, röstlängder, rapporteringsblanketter och andra känsliga dokument
- Kompetensutveckling för nämnd respektive valkansli

1.2. Avgränsning och metod

Utvärderingen är avgränsad till valnämnden och de tjänstepersoner som står till valnämndens förfogande vid genomförandet av val. Granskningen avser valen till Riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige som genomfördes i september 2018.

Intervjuer har genomförts med valnämndens ordförande, förste vice ordförande, andre vice ordförande samt tjänsteperson vid valkansliet. Därutöver har dokumentation kring arbetet med genomförandet och valnämndens protokoll analyserats.

1.3. Revisionskriterier

Följande kriterier utgör underlag för revisionell bedömning:

- Kommunallagen kap 6:6
- Vallagen kap 3:3
- Valnämndens reglemente

2. Utgångspunkter

1.4. Valnämndens förutsättningar

I vallagen 3 kap. 3 § framgår det att det i varje kommun skall finnas en valnämnd, som är lokal valmyndighet med ansvar för frågor om val.

Vallagen i dess nuvarande form utfärdades den 24 november 2005 och gäller från och med den 1 januari 2006. Lagen är indelad i fem delar: I Allmänna bestämmelser, II Genomförande av val, III Räkning av röster, IV Fördelning av mandat och V Avslutande bestämmelser (överklagande).

Sedan den första januari 2015 gäller förändringar i vallagen, vilka tillämpades för första gången under valet 2018. Förändringarna rör bland annat förhandsanmälan av partier och symboler på valsedlar (partier måste föranmäla sitt deltagande i val och kandidater samtycka för att kunna bli invalda) och förtidsröstning (två röstmottagare ska vara närvarande i röstmottagningslokal vid förtidsröstning).

Vallagen innehåller 15 kapitel och i många av paragraferna anges det tydligt vad som är valnämndens och röstmottagarnas uppgifter. Nedan följer en summarisk redovisning över några av valnämndens uppgifter enligt vallagen:

- Förordna röstmottagare.
- Se till att det finns vallokaler.
- Ansvara för förtidsröstningen inom kommunen.
- Svara för den preliminära räkningen av rösterna på valkvällen.
- Svara för den preliminära räkningen av rösterna på onsdagen efter valdagen.

Andra uppgifter som valnämnder har men som inte explicit regleras i vallagen är att fortlöpande följa upp och föreslå eventuella förändringar av kommunens indelning i valdistrikt.

2. Resultat

2.1. Ansvar, styrning och dokumentation

2.1.1. Iakttagelser

I valnämndens reglemente (KF 2014-12-17) regleras nämndens uppgifter och arbetsformer. Det anges att nämnden ska ha en ordförande samt en eller två vice ordföranden. Antalet ledamöter och ersättare framgår inte, bara att kommunfullmäktige beslutar om antal ledamöter och ersättare. På Värmdö kommuns hemsida anges dock att valnämnden har åtta ledamöter och åtta ersättare. Vid tidpunkten för denna granskning är en ersättare vakant.

Valnämnden antog i februari 2018 en delegationsordning (VN 2018-02-15). Delegationsordningen reglerar bland annat att administrativ chef och kanslichef får förordna röstmottagare i vallokal och förtidsröstningslokal. Valnämndens ordförande och viceordförande får besluta om öppettid för förtidsröstningslokal och får tilldela behörighet att införa rättelse eller ändring i röstlängd på uppdrag av valmyndigheten eller länsstyrelsen.

Sett till antal sammanträden för valnämnden sker dessa i huvudsak under valåret. I intervju uppges att nämnden mellan åren 2014 och 2016 genomförde ett möte per år, där ekonomi behandlades. Under 2017 genomfördes tre sammanträden. På dessa behandlades frågor som genomförande av översyn av vallokaler och arvorden till valförrättare. En bemanningsstrategi för valen 2018 och 2019 antogs i november (2017-11-21). Möten av mer informell karaktär uppges även ha skett under 2017 i samband med utbildning inför kommande val.

Under 2018 har valnämnden totalt fem sammanträden utöver sammankomsterna i direkt samband med val. Vi har tagit del av protokoll från 2018 vilka bland annat visar att nämnden under våren fattat beslut om vallokaler och förtidsröstningslokaler vid 2018 års val (2018-02-15). Av protokoll framgår att nämnden även fattat beslutat om att politisk propaganda inte bör förekomma inom 20 meter från en byggnads ingång där det pågår röstning (sammanträde 2018-04-17). Vi noterar även att det från kansliets sida rapporterats om mottagning på valnatten (sammanträde 2018-08-16).

Vidare har valnämnden efter 2014 års val initierat en process för att effektivera arbetet gällande kommande val, vilket resulterat i upphandlingen av det valadministrativa systemet Kaskelot år 2016. Systemet administrerar valgeografi, byggnader, vallokaler, material, röstmottagare och kurser.

För valkansliets del finns i den rutin för genomförande av val som kommunen tagit fram beskrivningar av hur varje delprocess (exempelvis utbildningar, kommunikation/information och uppföljning) i arbetet inför, under och efter val ska ske. Rutinen ska enligt uppgift revideras under hösten 2018.

I intervju anges att anställda på kommunen påbörjade arbetet med valet under 2016, i och med att förändringar i vallagen krävde att kommunen såg över sina valkretsar. Under 2017 utredde kansliet bland annat förslag till valkretsindelning och översyn av vallo-

kaler. Valkansliet har under arbetet med valet tagit fram en rutin som berör arbetet med ambulerande röstning (bemötande, praktiska frågor och transport av röster) samt en Värmdöspecifik rutin till röstmottagare.

2.1.2. Bedömning

Vi konstaterar att valnämndens arbete styrs av ett reglemente och en delegationsordning och ser det som positivt att delegationsordningen innehåller rutinmässiga beslutstyper. Det underlättar för valnämnden och effektiviserar valkansliets arbete. Vidare ser vi det som positivt att valnämnden initierat upphandlingen av det valadministrativa systemet Kaskelot, vilket är ett stöd för valarbetarna.

Vi noterar att valnämnden sammanträtt kontinuerligt under upptakten till valet, främst under 2017 och 2018 samt att nämnden fattat beslut som rör valet.

Valkansliet och kommunen har tagit fram ett antal rutiner. Här vill vi särskilt framhålla den processbeskrivning av valets olika delmoment som kommunen tagit fram.

2.2. Valkansli

2.2.1. Iakttagelser

Det praktiska utförandet av valet genomförs främst av valkansliet. I rutinen för valkansliets genomförande av Allmänna val och val till Europaparlamentet (2014-10-06) anges att ett valkansli bildas tillfälligt inför val och det bör bestå av fyra till fem anställda. Under en period innan, efter och under valet bör dessa anställda befrias från delar av ordinarie arbetsuppgifter. Andra kontor kan behöva bistå med kompetens inom bland annat juridik, logistik och säkerhet.

Valkansliet under 2018 bestod enligt uppgift i huvudsak av fyra tjänstepersoner. En samordnare samt två personer från nämndsekreteriatet som från och med våren 2018 fram till valet arbetade heltid med valet. En av dessa var nämndsekreterare för bland annat valnämnden. Under våren fanns även en praktikant på valnämndens kansli som sedan projektanställdes fram till oktober för att arbeta heltid med valet.

Samordnaren hade det arbetsledande ansvaret inför valet. Den tjänstepersonen som varit sekreterare vid valnämndens sammanträden hade det övergripande ansvaret för all kontakt mot politiken och informationsspridning till dem. Tjänstepersonen ansvarade också för kontakter som skapades inför valet, exempelvis skulle alla partier inkomma med en kontaktperson inför valet. Inom personens ansvarsområde låg även att tillsammans med samordnaren sköta rekrytering av röstmottagare och utbildning av dessa. Samtliga på valkansliet deltog på utbildningarna och turades om att hålla i dem.

Den projektanställda tidigare praktikanten var materialansvarig och inventerade valförrådet, beställde nytt material från valmyndigheten och ansvarade för all paketering av material. Personen koordinerade med ordföringarna för vallokaler så att dessa kunde hämta upp material.

Den fjärde tjänstepersonen på valkansliet ansvarade främst för förtidsröstningen i Kommunhuset Skogsbo och den ambulerande verksamheten. I detta ingick att sköta

rekrytering och utbildning för ambulerande röstning och att se till dag till dag arbetet under förtidsröstningen.

Arbetsgången var sådan att vallokaler sågs till i början av 2018. Sedan påbörjades arbetet med bemanning, rekrytering och nämnden prioriterade frågor såsom politiskt propaganda och hantering av valsedlar.

Valkansliet hade under våren ett gemensamt möte varannan vecka där arbetet diskuterades. Från augusti och fram till valet hölls detta en gång per vecka och under förtidsröstningen träffades de anställda dessutom regelbundet i samband med att förtidsrösterna sorterades.

I intervju med valnämndens presidium uppges att kommunen haft tillräckliga ekonomiska resurser för att genomföra valet samt att hela den budgeterade summan inte har gått åt.

2.2.2. Bedömning

Vi konstaterar att valkansliet har varit bemannande i enlighet med den rekommendation som kommunen fastställt i bemanningsstrategin. En tydlig ansvarsfördelning har funnits hos de tjänstepersoner som tjänstgjort och sammanträden har skett med regelbundenhet.

2.3. Rekrytering och utbildning

2.3.1. Rekrytering

Valnämnden beslutade i november 2017 (VN 2017-11-07) att anta en bemanningsstrategi inför de allmänna valen år 2018 och val till Europaparlamentet år 2019. Beslutet innebar att röstmottagning, rösträkning och övrig hantering av röster i samband med val främst skulle hanteras av tjänstepersoner och medborgare. Detta som ett led i att minska omfattningen av valnämndsledamöters och andra förtroendevaldas hantering av röster jämfört med tidigare val.

I strategin anges att valnämnden delegerar till sektorchef för administration, ledning och service att förordna röstmottagare i vallokal. Valnämndens roll i Värmdö kommun var således främst övervakande. Strategin fastslår även att varje valdistrikt alltid ska bemannas med minst fem röstmottagare och röstmottagningslokaler med minst två röstmottagare. Vidare bemannas röstmottagning vid bibliotek av bibliotekspersonal.

Inför rekryteringen av röstmottagare för valet 2018 kontaktade kommunen de ordföranden som tjänstgjort under valet 2014. De som ville arbeta även under 2018 års val hade möjlighet att föreslå röstmottagare. Utöver detta har rekrytering skett från kommunens sida, vilken valkansliets samordnare och en tjänsteperson ansvarade för. Rekryteringen pågick fram till strax innan valet. Valnämnden meddelades om tänkta röstmottagare. I enstaka fall beslutade de att inte godkänna en förfrågan om att arbeta som röstmottagare, exempelvis på grund av att en sökande hade ett politiskt uppdrag i kommunen.

I intervju uppges att det funnits ett stort intresse för att arbeta som röstmottagare, även bland personer som inte varit röstmottagare tidigare. Kommunens platser fylldes snabbt efter utannonseringen, och vid avhopp under månaderna innan valet kunde kommunen använda sig av en platsbank med intresserade.

För bemanning av vallokaler på de öar som tillhör några av kommunens valdistrikt kunde många lokaler bemannas av boende som tidigare arbetat som röstmottagare. Vid de fall då det inte fanns intresserade boende bemannades vallokalerna med tjänstepersoner.

Kommunfullmäktige beslutade i september (KF 2017 – 09 -13) vilket arvode som röstmottagare skulle erhålla för de allmänna valen 2018 och för valen till Europaparlamentet. Enligt beslutet erhåller röstmottagare 2300 kronor, vice ordförande 2510 kronor och ordförande 2930 kronor. Ett arvode på 420 kronor utgick även för den obligatoriska utbildningen för röstmottagare. Beslutet innebar en höjning av arvoden på mellan 100 – 400 kronor jämfört med 2014 års val.

2.3.2. *Utbildning*

Valkansliets fyra tjänstepersoner höll i utbildningen av röstmottagare, under ledning av samordnare och en tjänsteperson. Utbildningen baserades på material från valmyndigheten. Utbildningarna hölls kvällstid i kommunhuset och intervjuad tjänsteperson förklarar att de i hög grad placerade röstmottagare som skulle arbeta tillsammans på samma utbildningstillfällen.

Röstmottagarna fick material sänt till sig innan utbildningen, bestående av en handledning från valmyndigheten och en Värmdöspecifik rutin. Den Värmdöspecifika rutinen utkom i en upplaga för röstmottagare, en för förtidsröstning och en för ambulerande röstning och sammanställde bland annat valnämndens beslut. Ledamöter från valnämnden deltog enligt intervjuade på utbildningstillfällena för att lyssna. För röstmottagare som skulle bemanna vallokalerna på öarna (boende på öarna) hölls en webbaserad utbildning.

Vad gäller utbildning rörande förtidsröstning uppges i intervju att de hölls dagtid i kommunhuset. Ett utbildningstillfälle hölls för bibliotekspersonal som skulle bemanna förtidsröstlokaler i biblioteken. Ytterligare två utbildningstillfällen hölls för tjänstepersoner som skulle arbeta som röstmottagare vid förtidsröstning. Utbildningarna baserades på material från valmyndigheten.

Valkansliet och valnämnden har deltagit i flertalet utbildningar inför valet, främst hos länsstyrelsen. Inom ramen för granskningen har följande utbildningar hos länsstyrelsen, samt deltagare från nämnd och kansli, noterats:

- November 2016 - Nyheter i vallagen. Deltagande från Värmdö var en tjänsteperson per förvaltning samt valnämndens ordförande och förste och andre vice ordförande.
- December 2017 – Arbete i valmyndighetens valdatasystem ”Valportalen”. Deltagande från Värmdö var två personer från förvaltningen.
- Mars 2018 – Länsstyrelsens utbildningsträff för valnämnder. Deltagande från Värmdö var tre personer från förvaltningen och fem personer från valnämnden (inklusive presidiet).

Sedan 2016 har valnämnden tillgodosetts återkommande uppdateringar om ändringar i vallagen av valkansliet och inför onsdagsräkningen hade valkansliet en genomgång med

valnämnden om den rutin som valmyndigheten tagit fram. Intervjuad tjänsteperson anger även att de kontinuerligt delgett valnämnden de nyhetsuppdateringar som kommit från valmyndigheten.

Sett till bemanning och utbildning visar den utvärdering som sammanställdes av valkansliet efter valet att formuleringen gällande krav på att politiskt aktiva personer inte ska vara röstmottagare blev en tolkningsfråga i arbetet inför valet och ställde till problem i rekryteringen. En tydligare formulering alternativt vägledning efterfrågas av valkansliet. Vidare visar utredningen att en del ordföranden i distrikten har haft svårigheter att rekrytera erfarna röstmottagare samt att såväl underbemanning som överbemanning i vallokaler rapporterats in av röstmottagare. En mer ändamålsenlig bemanningsmodell efterfrågas av valkansliet.

2.3.3. Bedömning

Vi konstaterar att en bemanningsstrategi för kommunen antagits inför valen 2018 och 2019. Strategin har fungerat vägledande inför rekrytering och preciserat ansvarsfördelning. Dock noteras i kommunens uppföljning att strategin inte följts fullt ut gällande valnämndens deltagande i rösträkning. Kommunen har inte haft några problem med att rekrytera röstmottagare och bemanning under valdag förefaller ha skett i enlighet med bemanningsstrategin.

Vad gäller utbildning ser vi att valkansliet tillgodosett röstmottagare utbildning, med valmyndighetens material som underlag. Vi ser det även som positivt att webbaserad utbildning kunnat erbjudas boende som bemannade vallokaler på kommunens öar.

Valkansliet och valnämnd har tillgodosetts flertalet utbildningar inför valet.

2.4. Valkretsar och valdistrikt

2.4.1. Iakttagelser

Kommunfullmäktige beslutade i maj 2017 (KF 2017-05-09) att slå samman Värmdö kommuns två valkretsar, med anledning av den nya vallagen. Kommunen utgör som ett resultat av det en valkrets från och med valet 2018. I och med beslutet skedde också en ny indelning av distrikt där tre distrikt tillkom. I Gustavsberg omfördelades fem gamla distrikt till sju, och på Värmdölandet omfördelades två gamla valdistrikt till tre. Nyttillkomna distrikt var Värmdö 8 Herrviksnäs, Gustavsberg 9 Mölnvik och Gustavsberg 10 Charlottendal. Värmdö kommun har således totalt 25 valdistrikt. Valnämnden fastställde distriktens placering i februari 2018 (VN 2018-02-15).

Valdistriktens storlek varierade mellan 889 och 2403 röstberättigade i valet till kommunfullmäktige. Ett valdistrikt ska innehålla mellan 1000 och 2000 röstberättigade, men undantag kan göras.

2.4.2. Bedömning

Vi konstaterar att kommunen ändrat sitt antal valdistrikt i enlighet med den nya vallagen. Förändringsprocessen påbörjades i tid för att kommunfullmäktige skulle kunna fatta ett formellt beslut om den nya indelning samt för att valnämnden skulle kunna fatta ett formellt beslut om ny distriktplacering. Vi noterar att variationsspannet på valdistriktens

storlek är något större än det rekommenderade, dock kan som konstaterat undantag från rekommendationerna göras.

2.5. Vallokaler och förtidsröstningslokaler

2.5.1. Vallokaler

Kommunerna ska enligt vallagen se till att det finns lämpliga förtidsröstningslokaler och vallokaler utifrån lokalisering, tillgänglighet och öppethållande. Nytt från ändringar i vallagen 2015 är att det ställs högre krav på att lokalerna är politiskt obundna, tillgängliga och värdeneutrala. Enligt våra intervjuer har förvaltningen (valkansliet) inför valet inventerat samtliga vallokaler utifrån de lagkrav på tillgänglighet, neutralitet och användarvänlighet som finns. Valnämnden har även inspekterades vallokaler inför att deras beslut om lokaler togs.

För varje valdistrikt ska det finnas en vallokal. Valnämnden fattade beslut om vilka vallokaler som skulle användas i Värmdö kommun i februari 2018 (VN 2018-02-15). Då kommunen har 25 valdistrikt beslutades således om 25 vallokaler. Några av lokalerna har varit samlokaliserade i samma fastighet. I nämndens beslut om vallokaler anges även att vissa tidigare använda lokaler efter inspektion inte ansetts lämpliga ur ett tillgänglighetsperspektiv och därför bytts ut inför valet 2018.

2.5.2. Förtidsröstningslokaler

Antalet förtidsröstningslokaler och dess öppettider beslutades av valnämnden i februari 2018 (VN 2018-02-15). Antal förtidsröstningslokaler i kommunen uppgick till elva stycken och öppettiderna var sådana att en lokal var öppen varje dag under tiden då förtidsröstning pågick samt att en lokal var öppen på valdagen (Kommunhuset). I maj 2018 togs ett ordförandebeslut om ändringar i öppettiderna från tidigare taget beslut i valnämnden.

Bakgrunden till ordförandebeslutet var att beslutet från februari samma år inte i önskad mån tydliggjorde att förtidsröstning i lokalen Runda Huset, placerad i Gustavsbergs centrum, inte skulle vara öppen under valdagen. Beslutet bedömdes minska sannolikheten att väljare med vallokal i Gustavsbergs centrum skulle välja att förtidsrösta istället för att gå till utsedd vallokal, vilket hände i Europavalet 2014.

2.5.3. Bedömning

Vi konstaterar att valkansliet på ett tillfredställande sätt har inventerat samtliga vallokaler med anledning av de ändringar i vallagen som skedde 2015. Inventeringen har skett i tid för att valnämnden ska kunna fatta ett formellt beslut kring vallokaler. Vi noterar att även valnämnden har inspekterat vallokalerna inför deras beslut. Vår bedömning är således att valkansliet och valnämnden tillgodosett en tillräcklig inventering av vallokaler utifrån de nya lagkraven.

2.6. Förtidsröstning

2.6.1. Iakttagelser

Sedan 2006 ansvarar kommunerna för förtidsröstningen, tidigare kallad poströstning. Denna sker vanligtvis i ett mindre antal röstningslokaler och påbörjas 18 dagar före val-

dagen och pågår till och med valdagen. Under förtidsröstningen finns ingen koppling mellan väljare och röstningslokal, det går att förtidsrösta var som helst i hela landet.

Förtidsröstning var enligt den av valkansliet sammanställda utredningen inför valet 2019 möjlig i kommunens samtliga bibliotek, i kommunhuset samt i begränsad utsträckning på Gustavsbergsgården och på fem skärgårdsöar. Vid genomgång av öppettider framgår att kommunen erbjudit förtidsröstning under förtidsröstningsperiodens samtliga dagar. Förtidsröstning var även möjlig på valdagen i Kommunhuset Skogsbo, mellan klockan 8 – 20. Valnämnden beslutade under våren 2018 (2018-02-15) vilka förtidslokaler som skulle användas. I den bemanningsstrategi som antogs av valnämnden fastslås att minst två röstmottagare ska närvara vid röstmottagningen i förtidsröstningslokaler.

Intervjuad tjänsteperson uppger att det fanns möjlighet att skriva ut röstkort i samtliga av kommunens förtidsröstningslokaler på fastlandet, samt på två av fem öar. Vid Gustavsbergsgården, där institutionsröstning genomfördes, fanns inte möjlighet att skriva ut röstkort. Då lokalen är placerad nära kommunhuset fanns istället en anställd som var redo att skriva ut vid behov och gå över med röstkortet till Gustavsgården.

Intervjuad tjänsteperson förklarar att röster sorterades av röstmottagare varje dag vid stängning och kontrollerades mot röstlängd, för att sedan sorteras efter Värmdö eller annan kommun. Förtidsrösterna förvarades under natten i låsta skåp i biblioteken. Valkansliet åkte under varje dag som förtidsröstning pågick till öppna vallokaler och hämtade gårdagens röster. I enlighet med direktiv från valmyndigheten transporterades rösterna alltid av två personer. Samtliga förtidsröster förvarades sedan i ett låst rum dit endast valkansliet hade tillträde. Valkansliet kontrollerade rösterna mot dagsrapporten av röstande och sorterade ut de röster som skulle till andra kommuner. Övriga röster förvarades i det låsta rummet. Enligt den utvärdering av valet som valkansliet sammanställt mottog Värmdö kommun drygt 13 500 förtidsröster, vilken är en ökning med omkring 3000 röster sedan 2014.

Vad gäller ambulerande röster beslutade valnämnden att bemanna för detta på torsdagar och fredagar under förtidsröstningen samt under valdagen. En tjänsteperson på valkansliet var ansvarig för den ambulerande röstningen och rekrytering och utbildning i samband med detta. En rutin togs även fram av valkansliet som behandlade praktiska frågor, säkerhetsfrågor såsom transport av röster samt bemötande.

Intervjuad tjänsteperson uppskattar att runt 26 väljare röstade via ambulerande röst. Oftast var det en anhörig till den som skulle rösta som kontaktade kommunen angående den ambulerande röstningen.

I intervju anges att det i uppföljningar av valet framkommit att vissa lokaler för förtidsröstning inte varit ändamålsenliga. Exempelvis uppges att det förekommit långa köer till biblioteken där förtidsröstning pågick och att antal förtidsröster översteg förväntat mängd, varpå biblioteken haft svårigheter att bemanna ordinarie verksamhet och röstmottagning samtidigt.

2.6.2. *Bedömning*

Enligt vår bedömning är det mycket positivt att det i en övervägande del av kommunens förtidsröstningslokaler varit möjligt att skriva ut röstkort. Det är en hög servicenivå gentemot de röstberättigade, och underlättar röstmottagarnas arbete.

Vi noterar att förtidsröstning har varit möjlig i kommunen under hela röstningsperioden samt att det funnits en förtidsröstningslokal öppen under hela valdagen.

Vi bedömer att rutiner och direktiv för hur förtidsröster ska hanteras har följts och ser det även som positivt att en rutin tagits fram för hantering och bemötande avseende ambulanserande röster.

Inför kommande val rekommenderas kommunen att se över antal förtidsröstningslokaler samt bemanning av lokaler, för att kunna tillgodose den ökade efterfrågan av förtidsröstning.

2.7. *Valdagen*

2.7.1. *Iakttagelser*

En tjänsteperson på valkansliet ansvarade för att material såsom valskärmar och valurnor fanns och koordinerade sedan med ordföranden så att de kunde hämta upp dessa. Ordföranden hämtade materialet samt röstlängder på kommunen under fredagen och lördagen under valet. Vissa vallokaler var tillgängliga redan på lördagen och ordföranden kunde då ställa i ordning lokalen under lördagen. Övriga ställde i ordning vallokalerna på söndagsmorgonen innan vallokalerna öppnade. Ordförandena ansvarade för schemaläggning av sina röstmottagare och kunde således avgöra hur många som skulle börja sina pass redan på morgonen. När ordförandena hämtade ut materialet till vallokalerna fick en del kompletteringar av material göras, vilket den ansvariga vid valkansliet ordnade. Under valdagen fanns även en vaktmästare på kommunen tillgänglig under hela dagen.

På valdagens morgon var det respektive ordförande som låste upp och larmade av vallokalerna efter instruktioner av ansvarig för material på valkansliet.

Under valdagen tjänstgjorde valkansliet och valnämnden. Valnämnden besökte samtliga vallokaler under dagen. Gällande förtidsröster körde valkansliet ut de som förvarats på kommunen till samtliga vallokaler och förtidsröster från andra kommuner leverades enligt vad som upphandlats av PostNord under valdagen.

Från klockan 20.00 skedde rösträkning i respektive vallokal. Rösträkningen var öppen för allmänheten.

Intervjuade i valnämndens presidium menar att det finns vissa förbättringsområden till kommande val, bland annat rörande dokumentation och långa arbetsdagar för valnämnden. Under valdagen fanns även endast en telefon som allmänheten kunde ringa till vid frågor om valet, vilken bemannades av valkansliets samordnare som även hade många andra arbetsuppgifter.

Nationellt sett granskade valobservatörer från OSSE, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa, för första gången valet i Sverige under valet 2018. Granskningen mynnade ut i en rapport med sex rekommendationer för att förbättra det svenska valsyste-

stemet. Bland annat rekommenderas att Sverige stärker skyddet av valhemligheten då valsedlar legat framme öppet så att alla har kunnat se de valsedlar som en person tar.

2.7.2. Bedömning

Vi konstaterar att valkansliet har haft en ansvarsfördelning under valdagen som möjliggjort att samtliga vallokaler tillgodosetts det material det skulle ha. Valkansliet och valnämnden har tjänstgjort under valdagen och vi ser det som positivt att valnämnden besökt samtliga vallokaler under valdagen.

Att röstlängder har kunnat hämtas ut under fredagen och lördagen innan valet har underlättat förberedelser men medför ett orosmoment avseende förvaring av röstlängder.

Under valdagen fanns endast en telefon som allmänheten kunde ringa till vid frågor om valet. Vi rekommenderar att antal kommunikationsmedel för medborgare ses över till nästa val.

Med anledning av den rekommendation som OSSE lämnat rörande valhemligheten rekommenderar vi även att kommunen till nästa val säkerställer att valsedlar kan plockas utan att någon ser.

2.8. Onsdagsräkning

2.8.1. Iakttagelser

Valnämndens preliminära rösträkning, vanligen kallad onsdagsräkningen, genomförs onsdagen efter valdagen. Vid detta tillfälle ska valnämnden sammanträda för att granska och räkna de röster som inte räknats i vallokalerna. Det handlar om förtidsröster som av olika anledningar underkänts i vallokalerna, förtidsröster som inkommit sent till kommunen och brevröster från utlandet.

Kommunens onsdagsräkning genomfördes i en sammanträdessal i kommunhuset, dit allmänheten var välkomna. I enlighet med den antagna bemanningsstrategin skulle politiker i valnämnden inte räkna eller hantera röster i onsdagsräkningen (eller under förtidsröstning och valnatten). Tjänstepersoner som arbetat som röstmottagare bemannade onsdagsräkningen och var uppdelade i tre arbetslag. Valnämnden hade representanter på plats under hela dagen.

Räkningen började enligt intervjuad tjänsteperson strax efter klockan nio, då kommunen inväntade de sista förtidsrösterna per post innan de började. Granskningen av rösterna följdes av sedvanlig rösträkning och protokollföring. Arbetet pågick enligt uppgift hela dagen och när rösterna räknats samman vid klockan 18, rapporterades resultatet in direkt via valmyndighetens valdataportal. Förste vice ordförande samt en tjänsteperson körde rösterna till länsstyrelsen

Enligt intervjuade kom valnämndens involvering i onsdagsräkningen att bli större än vad som var tänkt. Detta då underbemanning på grund av sjukdom gjorde att några ledamöter fick hjälpa till att räkna röster.

2.8.2. Bedömning

Vi konstaterar att det funnits rutiner för att genomföra onsdagsräkningen. Den bemanningsstrategi som antagits har dock inte fullt ut kunnat efterlevas, då underbemanning på grund av sjukdom gjort att valnämnden involverats i räkningen. Till kommande val rekommenderas således bemanning ses över för att kunna säkerställa en ändamålsenlig sådan även vid oväntade händelser.

2019-02-18

Anders Hägg

Uppdragsledare

Sophie Karlsson

Projektledare